

власності на житло повинні забезпечуватися можливістю здійснювати суб'єктивне право власності на житло, але при цьому має враховуватися не лише економічний, а й соціальний аспект даного права.

Ключові слова: суб'єктивне право власності на житло, нерухомість, житлові приміщення, житлові відносини, соціально-економічні права, обмеження.

Резюме

Зайцев А. Ю. Субъективное право собственности на жилье в Украине: проблемные аспекты.

В статье анализируются правовая природа, характерные признаки субъективного права собственности на жилье, критерии отграничения права собственности на жилье от иных видов права собственности. Отмечается, что право собственности на жилье является наиболее полным вещным правом, представляет собой основу имущественных отношений в обществе по поводу жилья, носит абсолютный характер, субъекты права собственности на жилье должны обеспечиваться возможностью осуществления субъективного права, с учетом не только экономического, но и социального аспекта данного права.

Ключевые слова: субъективное право собственности на жилье, недвижимость, жилье помещения, жилищные отношения, социально-экономические права, ограничения.

Summary

Zaytsev A. The subjective right of ownership of housing in Ukraine: problematic aspects.

The article analyzes the legal nature, characteristic features of the right of ownership of housing, the criteria for distinguishing the right of ownership of housing from other types of property rights. It is noted that the right of ownership of housing is the most complete real right, is the basis of property housing relations in society, is absolute, the subjects of property rights to housing should be ensured the possibility of the exercise of the subjective right of ownership for housing, taking into taking into consideration not only the economic aspect, but also the social aspects of this right.

Key words: subjective right of ownership for housing, real estate, living room, housing relations, socio-economic rights, restrictions.

УДК 347.94

Т. Ф. КОРОТЕНКО

Тетяна Федосіївна Коротенко, здобувач Київського університету права НАН України

ОСОБЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ ДОКАЗІВ ЗА КОРДОНОМ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Важливою, якщо не основною, передумовою ухвалення законного і обґрунтованого рішення суду є встановлення фактичних обставин справи – певного кола фактів, з якими закон пов'язує правові наслідки. Фактичні обставини справи встановлюються під час доказування – особливої процесуальної діяльності, яку здійснюють особи, що беруть участь у справі, та суд.

Брати участь у доказовій діяльності мають право всі особи, які беруть участь у справі (ст. 27 ЦПК України), однак доказування кожної обставини, яка має значення для ухвалення рішення суду у справі, на підставі закону стає обов'язком певного суб'єкта (ч. 1 ст. 60 ЦПК України). Відповідно до ст. 10 ЦПК України кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом. Звідси випливає загальне правило розподілу обов'язків з доказування: не відповідач повинен довести необґрунтованість вимог позивача, а навпаки, позивач доводить обставини, якими він обґрунтовує свої позовні вимоги. Це правило не означає, що сторона повинна довести будь-які обставини, на які вона посилається. Від суду залежить правильне визначення юридично значимих фактів, які входять у предмет доказування, і лише ці факти сторони повинні доводити, не відволікаючи суд на питання, які не мають значення для розгляду і вирішення справи. Суд має усунути все, що не стосується суті справи, оскільки згідно з ч. 3 ст. 60 ЦПК України доказуванню підлягають обставини, які мають значення для ухвалення рішення у справі¹.

Слід погодитись зі С. Я. Фурсою, яка вважає, що поняття збирання доказів має розцінюватись як певна стадія в діяльності суб'єктів доказування і мати певний комплекс можливих процесуальних заходів, які повинні чітко регламентуватись законодавством².

Суд визначає предмет доказування, виходячи з вимог та заперечень сторін і керуючись нормами матеріального права, які мають бути застосовані в конкретному випадку. Правильне визначення предмета доказування у кожній справі, тобто ряду фактів, які підлягають дослідженню, дуже важливе: якщо будуть встановлені не всі факти, необхідні для вирішення справи, то це потягне за собою ухвалення необґрунтованого рішення. Якщо ж суд, неправильно визначивши коло фактів, які підлягають доведенню, досліджуватиме й ті, що не мають юридичного значення для справи, то це потягне за собою гаяння часу і затрат, сил суду та інших учас-

ників процесу, затягування процесу, а головне – може призвести до неправильного вирішення справи по суті, оскільки суд мотивуватиме своє рішення на фактах, які з точки зору закону не мають юридичного значення³.

М. Й. Штефан вважає, що предмет доказування – це юридична категорія, на пізнання якої спрямована вся доказова діяльність суду і осіб, які беруть участь у справі⁴. О. П. Клейман визначає предмет доказування в цивільному процесі як спірні юридичні факти, що мають значення для вирішення спору, оскільки вони пов'язані з підставами позову і з мотивацією рішення суду⁵.

Сторони повинні довести свої вимоги та заперечення у змагальному процесі. Процесуальні закони суворо регламентують порядок отримання відомостей про факти, тобто доказової інформації з передбачених законом засобів доказування. Якщо відомості, які мають відношення до справи, отримані в передбаченій законом процесуальній формі, але з порушенням порядку їх залучення у процес дослідження і оцінки, вони не можуть бути покладені в обґрунтування рішення суду як доказ. Порушення порядку отримання і закріплення доказів позбавляє фактичні дані доказової сили і значення доказів⁶.

Дослідження доказів у суді – надзвичайно важлива процесуальна дія. Якщо певні докази не були досліджені під час судового розгляду, то суд не має права ними мотивувати свої висновки у справі⁷.

Доказування фактичних обставин справи значно ускладнюється у справах з іноземним елементом. У таких справах як докази можуть бути використані будь-які фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інші обставини, які мають значення для правильного вирішення справи. Але ці дані встановлюються визначеними у частині другій ст. 57 ЦПК засобами, а порядок їх отримання регулюється Гаазькою Конвенцією про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах 1965 р.⁸ (далі – Конвенція 1965 р.) і Гаазькою конвенцією про отримання за кордоном доказів у цивільних та комерційних справах 1970 р.⁹ (далі – Конвенція 1970 р.).

Отже, у цивільних справах з іноземним елементом докази мають бути отримані лише з дотриманням певної процесуальної процедури, адже недотримання встановленої процедури може призвести до порушення прав тієї чи іншої сторони, а також до скасування судового рішення у апеляційній чи касаційній інстанції у подальшому.

У процесі вирішення судами України цивільних справ з іноземним елементом важливе значення має застосування доказаного доказового права іноземної держави, особливо тоді, коли зміст і форма правовідносин підпорядковані іноземному закону. У сучасній правовій системі це питання вирішується досить складно і неоднозначно. Докази подаються сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі, а при наявності труднощів суд за їх клопотанням сприяє у витребуванні таких доказів.

Положення ст. 59 ЦПК України, де зазначено, що обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися жодними іншими засобами доказування, поширюється й на доказову діяльність у цивільних справах з іноземним елементом.

На стадії провадження у справі до судового розгляду іноземного елемента до судового розгляду суддя вирішує питання про належність поданих сторонами доказів, допустимість засобів доказування і, якщо потрібно, вирішує клопотання сторін про витребування доказів, зокрема й на території іншої держави (ч. 1 ст. 415 ЦПК України).

Документи адміністративних і юридичних органів іноземних держав набувають сили письмових доказів за умови їх легалізації (засвідчення) консульськими посадовими особами або проставлення апостиля. Однак стосовно кожної окремо взятої країни можлива специфіка вказаної діяльності і при цьому слід звертати увагу на зміст міждержавних угод.

Консульська легалізація полягає в установленні і засвідченні справжності підпису, повноважень посадової особи, яка підписала документ чи акт або засвідчила попередній підпис на них, справжності відбитків штампа, печатки, зразки яких отримано консулом офіційним шляхом від компетентних органів держави перебування (частина третя ст. 54 Консульського статуту України). Такий порядок визначено в Інструкції про порядок консульської легалізації офіційних документів в Україні і за кордоном, затвердженій наказом Міністерства закордонних справ України від 4 червня 2002 р. № 113.

Конвенцію, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів 1961 р., застосовують у відносинах з державами, які не висловили заперечень проти приєднання України до Конвенції.

Кожна із Договірних держав звільняє від легалізації документи, на які поширюється зазначена Конвенція і які мають бути представлені на її території. Єдиною формальною процедурою, яка може вимагатися для посвідчення автентичності підпису, якості, в якій виступала особа, що підписала документ, та у відповідному випадку автентичності відбитку печатки або штампу, якими скріплений документ, є проставлення апостиля компетентним органом держави, в якій документ був складений.

Розглянуті правила про дійсність документів діють, якщо інше не передбачено договорами про правову допомогу за участю України.

У разі коли письмові докази подаються до суду іноземною мовою, додається їх засвідчений у встановленому порядку переклад українською мовою на підставі ст. 7 ЦПК України та положень договорів про правову допомогу щодо мови документів.

У разі нотаріального посвідчення перекладу нотаріус засвідчує лише оригінальність підпису перекладача, який стоїть під документом, а не відповідність перекладу оригіналові. Тому якщо у суду чи учасника судового процесу виникнуть сумніви щодо автентичності перекладу документа, суд може призначити судову експертизу і доручити її проведення компетентному спеціалісту-перекладачу згідно з вимогами ст. 143 ЦПК¹⁰.

Як свідчить судова практика, у більшості цивільних справ, ускладнених іноземним елементом, при направленні за кордон судового доручення про отримання доказів застосовується Конвенція 1970 року. Це зумовлено тим, що дана Конвенція ратифікована наступними країнами: Албанія, Аргентина, Вірменія, Австралія, Барбадос, Білорусія, Боснія і Герцоговина, Бразилія, Болгарія, Китай, Колумбія, Хорватія, Кіпр, Чеська Республіка, Німеччина, Естонія, Фінляндія, Данія, Франція, Греція, Угорщина, Ісландія, Індія, Ізраїль, Італія, Кувейт, Латвія, Ліхтенштейн, Литва, Люксембург, Мальта, Мехіко, Монако, Чорногорія, Мароко, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Корейська Республіка, Румунія, Сербія, Сейшели, Сінгапур, Словаччина, Словенія, Північна Африка, Іспанія, Шрі-Ланка, Швейцарія, Туреччина, Україна, Великобританія, США, Венесуела.

Виконання положень Конвенції 1970 р. здійснюється згідно з відповідними положеннями Інструкцією про порядок виконання міжнародних договорів з питань надання правової допомоги в цивільних справах щодо вручення документів, отримання доказів та визнання і виконання судових рішень, затвердженої спільним наказом Міністерства юстиції України та Державної судової адміністрації України від 27 червня 2008 р. № 1092/5/54 (далі – Інструкція). Доручення про отримання доказів на підставі Конвенції про отримання доказів відповідно до ст. 3 цієї Конвенції складається судом України згідно з формою запиту відповідно до додатка 11 і повинно містити: назву запитуючого органу та, якщо можливо, запитуючого органу; ім'я та прізвище (повне найменування) та місце проживання (місцезнаходження) сторін судового розгляду і, у разі потреби, їх представників; характер і предмет судового розгляду та короткий виклад фактичної сторони справи; докази, які потрібно отримати, або інші судові дії, які необхідно виконати.

У разі необхідності в дорученні вказуються: імена, прізвища та адреси осіб, яких необхідно допитати; питання, які необхідно поставити допитуваним особам, або факти, щодо яких їх необхідно допитати; документи чи інші об'єкти, які необхідно дослідити; особливі прохання, що стосуються отримання свідчень особи; особливі форми, які потрібно застосувати відповідно до ст. 9 Конвенції 1970 року.

Для уникнення плутанини не слід використовувати цифри для позначення місяця у даті. Доручення суду України на підставі Конвенції про отримання доказів надсилається через Мінюст, який переправляє його центральному органу, визначеному відповідною державою згідно зі ст. 2 Конвенції. Доручення іноземного суду на підставі Конвенції про отримання доказів Мінюст надсилає до суду України, компетентного його виконати, через Головне управління юстиції.

У разі, якщо в дорученні міститься прохання про надання інформації про час та місце виконання доручення для того, щоб надати змогу бути присутнім заінтересованим сторонам та їхнім представникам, суд України надсилає відповідну інформацію сторонам або їхнім представникам безпосередньо або повідомляє Мінюст для інформування відповідних осіб.

У разі, якщо в дорученні міститься прохання про присутність представників запитуючого суду іншої договірної держави під час виконання доручення, суд України повідомляє Мінюст про час та місце виконання доручення, а також висловлює свою думку щодо можливості надання згоди на таку присутність. Мінюст відповідно до ст. 8 Конвенції про отримання доказів вирішує питання про задоволення зазначеного прохання та інформує про своє рішення суд України і запитуючий суд.

У випадках, зазначених в абзацах другому та третьому п. 7.4 Інструкції, суд України визначає дату виконання доручення з урахуванням розумних строків, необхідних для інформування запитуючого суду або заінтересованих осіб, а також з урахуванням строків, необхідного для прибуття таких осіб.

При цьому слід враховувати те, що у відносинах України з Азербайджанською Республікою, Киргизською Республікою, Туркменістаном, Республікою Узбекистан та Грузією при зверненні судів України з судовими дорученнями про отримання доказів за кордоном необхідно застосовувати положення Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. (далі – Конвенція 1993 р.) діє у редакції 1993 року. У відносинах з Республікою Білорусь, Республікою Казахстан, Республікою Таджикистан, Республікою Вірменія, Російською Федерацією та Республікою Молдова статті Конвенції 1993 р. змінені Протоколом до неї 1997 р., застосовуються у редакції цього Протоколу. З урахуванням ст. 5 Конвенції 1993 р. в редакції Протоколу 1997 р. доручення на підставі Конвенції 1993 р. та Протоколу 1997 р. можуть надходити як від Центральних органів іноземних держав, так і від територіальних органів запитуючих держав. Доручення судів, які стосуються вручення документів або виконання процесуальних дій у цивільних справах, а також документи за результатами їх опрацювання Головне управління юстиції надсилає безпосередньо до уповноважених територіальних органів держав, зазначених в абзаці другому п. 8.2 Інструкції. У разі, якщо визначити належний іноземний орган неможливо, Головне управління юстиції надсилає доручення центральному органу відповідної держави¹¹.

Разом з тим слід зазначити, що в періодичних наукових публікаціях висловлюються думки, з якими не можна однозначно погодитися. Зокрема, твердження про те, що єдиним засобом звернення до компетентних установ іноземної держави про надання правової допомоги є судові доручення, зміст і форма якого повинна відповідати вимогам міжнародного договору, а якщо міжнародний договір не укладено – положенням ст. 416 ЦПК України. Однак при зверненні суду України за правовою допомогою щодо отримання доказів на території іноземних держав у той час, коли відносини між країнами будуть регулюватися Конвенцією про отримання доказів 1970 р., судові доручення буде іменуватися «запитом».

Не можна також повністю погодитися із висновком про те, що з урахуванням доцільності та розумності суди України мають можливість об'єднати в одному судовому дорученні прохання про надання різних видів

правової допомоги, а також те, що вручення судового доручення, інших процесуальних документів може здійснюватись як через дипломатичні представництва чи консульські установи України, так і через установи юстиції. Як свідчить судова практика, у більшості випадків суди звертаються за правовою допомогою окремо з проханням про вручення судових та позасудових документів безпосередньо до центральних органів іноземних держав (відповідно до Конвенції 1965 р.) та окремо із запитом про отримання доказів через органи юстиції (відповідно до Конвенції 1970 р.). Це пов'язано із особливостями застосування вказаних Конвенцій, в яких визначено порядок зносин між судами та компетентними органами іноземних держав.

У висновки до проведеного дослідження варто зазначити таке. Отримання доказів за кордоном у цивільному процесі України є складовою загального інституту міжнародної правової допомоги, яка відіграє вагомий роль у здійсненні судочинства. Під час оформлення судового доручення про отримання доказів за кордоном судам України необхідно неухильно дотримуватись вимог, визначених тією чи іншою Конвенцією, яка регулює відносини між Україною та запитованою державою, а також Інструкцією про порядок виконання міжнародних договорів з питань надання правової допомоги в цивільних справах щодо вручення документів, отримання доказів та визнання і виконання судових рішень, затвердженої спільним наказом Міністерства юстиції України та Державної судової адміністрації України від 27 червня 2008 р. № 1092/5/54¹².

Водночас слід зауважити: з огляду на те, що отримання доказів за кордоном здійснюється, в основному, на підставі Гаазької Конвенції 1970 р., тому, на нашу думку, необхідним є доповнення ст. 416 Проекту змін до ЦПК України ч. 5 наступного змісту «У разі, якщо судове доручення про отримання доказів за кордоном направляється на підставі Конвенції про отримання за кордоном доказів у цивільних та комерційних справах 1970 року, то воно надсилається у формі «Запиту», який визначений Конвенцією, безпосередньо через Міністерство юстиції України»¹³.

¹ Луспенник Д. Д. Застосування у судовій практиці доказових презумпцій у системі розподілу обов'язків з доказування за новим ЦПК України / Д. Д. Луспенник // *Право України*. – 2005. – № 8. – 118 с. – С. 56–60.

² Фурса С. Я. Докази і доказування у цивільному процесі / С. Я. Фурса, Т. В. Цюра. – К.: КНТ, 2005. – 256 с. – С. 119.

³ Докази і доказування: навч. посіб. / Академія суддів України. – К., 2010. – 208 с. – С. 20.

⁴ Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс / М. Й. Штефан. – К.: Ін Юре, 2005. – 624 с. – С. 120–122.

⁵ Клейман А. Ф. Основные вопросы теории доказательств в советском гражданском процессе / А. Ф. Клейман // *Академический юридический журнал*. Иркутск. – М., 1950. – 266 с. – С. 43–44.

⁶ Докази і доказування: навч. посіб. / Академія суддів України. – К., 2010. – 208 с. – С. 31.

⁷ Там само. – С. 35.

⁸ Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах 1965 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_890

⁹ Конвенція про отримання за кордоном доказів у цивільних та комерційних справах 1970 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_922

¹⁰ Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом: лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 24-754/0/4-13 від 16 травня 2013 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v-754740-13/page>

¹¹ Інструкція про порядок виконання міжнародних договорів з питань надання правової допомоги в цивільних справах щодо вручення документів, отримання доказів та визнання і виконання судових рішень, затверджена спільним наказом Міністерства юстиції України та Державної судової адміністрації України від 27 червня 2008 р. № 1092/5/54, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 2 серпня 2008 р. № 573/15264: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0573-08>

¹² Там само.

¹³ Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України (щодо судової реформи)»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jrc.org.ua/upload/steps/1f7a9a447248438a4822aaffe5085c1.pdf>

Резюме

Коротенко Т. Ф. Особливості отримання доказів за кордоном у цивільному процесі України.

Стаття присвячена дослідженню особливостей правового регулювання отримання доказів за кордоном у цивільному процесі України на основі наукових досліджень та чинного законодавства України. У статті висвітлено основні проблеми, які виникають під час направлення судами України судових доручень про отримання доказів за кордоном. На основі досліджень пропонується також доповнення ст. 416 Проекту змін до ЦПК України.

Ключові слова: цивільний процес, докази, доказування, отримання доказів за кордоном, судове доручення.

Резюме

Коротенко Т. Ф. Особенности получения доказательств за границей в гражданском процессе Украины.

Статья посвящена исследованию особенностей правового регулирования получения доказательств за границей в гражданском процессе Украины на основе научных исследований и действующего законодательства Украины. В статье освещены основные проблемы, возникающие при направлении судами Украины судебных поручений о получении доказательств за границей. На основе исследований предлагается также дополнение ст. 416 проекта изменений в ГПК Украины.

Ключевые слова: гражданский процесс, доказательства, доказывание, получение доказательств за границей, судебное поручение.

Summary

Korotenko T. Features of taking evidence abroad in civil procedure of Ukraine.

The article deals with the features of legal regulation of the taking of evidence abroad in civil procedure of Ukraine, based on research and current legislation of Ukraine. The article highlights the main issues that arise in the direction of the courts Ukraine court orders to obtain evidence abroad. Also, based on studies proposed addition of Article 416 Draft amendments to the CPC of Ukraine.

Key words: civil procedure, evidence, proof, taking evidence abroad, a letter rogatory.

УДК 347. 4.2

Я. В. КРАВЦІВ

Ярослав Васильович Кравців, аспірант Київського університету права НАН України

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПРОДУКТИ ХАРЧУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Однією зі складових при реалізації продуктів харчування є інформація про товар та продукти харчування. Основне в ній полягає в тому, наскільки надана інформація є інформативною, дійсною і насамперед правдивою. Принаймні фальсифікатів продуктів харчування та отруєнь ними в Україні та реклами окремих з них, які є небезпечні для здоров'я, чимало. Так, у 2015 р. співробітники СБ України спільно з Державною ветеринарною та фітосанітарною і фіскальною службами викрили схему ввезення на територію України харчових продуктів з РФ, які не відповідали ветеринарно-санітарним нормам безпечності та якості. Було попереджено імпорт понад 200 тонн неякісної молочної, рибної та м'ясної продукції з Росії, а Держветфітослужбою вивезено офіційне застереження компетентним органам Російської Федерації та тимчасово призупинено імпорт харчової продукції окремих російських підприємств-виробників^{1*}.

Загрози посилюються з 20 вересня 2015 р. із зупиненням сертифікації продуктів харчування, а фактично припинено державний контроль за їх безпекою та якістю, що небезпечно для продуктів харчування дитячого асортименту.

Між тим, відповідно до ст. 42 Конституції України держава має захищати права споживачів, здійснювати контроль за якістю і безпечністю продукції. Проте із змінами до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України від 28 грудня 2014 р. у 2015 р. та у 2016 р. був накладений мораторій (заборона) на перевірки суб'єктів господарської діяльності. Отже, конституційні вимоги до держави стосовно контролю за безпечністю та якістю продукції не виконуються, що загострило і без того катастрофічну ситуацію на споживчому ринку щодо якості і безпечності для здоров'я продукції. Ми вже не говоримо про ліквідацію Держспоживінспекції, яка контролювала їх якість як елемент захисту прав споживачів.

До речі, MAIDAN PRESS CENTER оприлюднив дані, які були отримані при експертизі харчових продуктів, закуплених громадськими організаціями. Виявилось, що понад 70 % з них за результатами випробувань в ДП «Укрметртестстандарт» виявилися такими, що не відповідають вимогам чинного законодавства.

Можна стверджувати, що відміна обов'язкової сертифікації як форми державного нагляду за безпекою та якістю продукції суттєво погіршила охорону прав споживачів. Так, дані лабораторних досліджень Асоціації споживачів державним підприємством «Укрметртестстандарт» катастрофічні: при випробуванні ковбасних виробів виявили синтетичні барвники, бактерії кишкової палички, мезофільні аеробні та факультативні анаеробні мікроорганізми, що «гарантує» кишкові розлади та інші захворювання; у шоколадних виробках почали використовувати дешеві види гідрогенізованих пальмових олій, які наполовину складаються із шкідливих для здоров'я людини трансізомерів; виробники фальсифікують масло солодковершкове, сир твердий, сметану, молоко згущене, морозиво; в деяких молочних продуктах, відібраних для дослідження у дошкільних закладах та школах, вміст рослинного жиру у «маслі солодковершковому» досягав 100 % – його взагалі не було!

Необхідно зауважити, що особливий інтерес до продуктів харчування та інформацію про них цивілісти не проявили, особливо в Україні. Тут є суперечності об'єктивного походження: продукти харчування мають строки придатності й допоки інформація пошириться та засвоїться, вона стає недостовірною чи втрачає свої ознаки, що передбачені ст. 14 Закону України «Про інформацію»², оскільки: 1) інформація про товар (роботу, послугу) – відомості та/або дані, які розкривають кількісні, якісні та інші характеристики товару (роботи, послуги), а вони змінюються; 2) інформація про вплив товару (роботи, послуги) на життя та здоров'я людини не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом; 3) правовий режим інформації про товар (роботу, послугу) визначається законами України про захист прав споживачів, про рекламу, іншими законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Опосередковано ця проблематика висвітлювалася у роботах, які присвячені договору купівлі-продажу, зокрема вчених різних періодів розвитку цивілістичної думки: М. М. Агаркова, М. І. Брагінського, Т. В. Боднар, О. В. Дзери, О. В. Кохановської, В. Д. Примака, В. В. Луця, О. Р. Шишки, Р. Б. Шишки та особливо О. С. Яворської. Спеціальні роботи не охопили всі аспекти проблематики і скоріше є постановочними, ніж